

MANGULIKKA DAHLDOR SHAXS
(MAQSUD SHAYXZODA)

Eshboyev Samandar Xayrilla o'g'li

Toshkent Davlat Transport Universtiteti talabasi.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada mashxur shoir va adabiyotshunos olimning hayot yo'li va bizga meros qilib qoldirib ketgan ilmiy asarlari haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Kommunistik g'oyalar, poyezalar, drammlar, harbiy lirika, adiblar fikri.*

Maqsud Shayxzoda o'zbek adabiyoti rivojida salmoqli o'ringa ega yirik so'z san'atkoridir. Uning ijodi kommunistik mafkura hukmronligi avjga mingan yillarda kechdi. Shuning uchun boshqa ko'pgina sho'ro ijodkorlari kabi uning asarlarida ham zamonasozlik, siyosatga moslashish va unga xizmat qilish mayli ancha kuchli bo'lgan. Biroq shunga qaramay, uning eng yaxshi asarlarida insonning ma'naviy dunyosi, qalbi, o'ylari, orzu-istaklari o'ziga xos tarzda – publisistik ko'tarinkilik bilan, original poetik obrazlar, chuqur falsafiy umumlashmalar orqali ochib berilgan. Shayxzoda o'z davrining eng bilimdon, donishmand odamlaridan biri edi – uning poeziyasida Sharq klassiklari bilan Ovro'po shoirlarining an'analari uyg'unlashib ketgan.

Maqsud Shayxzoda o'zi haqida: "... men "yoshi kattalar" deb atalgan shoirlar avlodiga mansubman. Bu avlod yigirmanchi yillarning romantik havosida qad ko'targan, o'ttizinchi yillarning qurilish ma'rakasida pishiqqan, qirqinchi yillarning jang sinovida suyagi qotgan va elliginchi yillarning tinch muhitida faollik ko'rsatgan avloddir", – degan?

Maqsud Shayxzoda asarlarining badiiy xususiyatlari, estetik-tarbiyaviy ahamiyati adabiy tanqidchilik va adabiyotshunoslikda to'g'ri qayd etilgan. Oybek, G'afur G'ulom, Hamid Olimjon, K. Yashin, Izzat Sulon, Mirtemir, Shuhrat kabi taniqli yozuvchilaradib ijodining asosiy xususiyatlarini ochiq ko'rsatib berganlar. Hamid Olimjon: "Shayxzoda fikrlar shoiridir, u siyosiy she'rlar yaratadigan san' atkordir. Keng ma'lumotli shoir juda qaltis mavzularda asarlar yozadi va ko'pincha yaxshi natijalarga erishadi", – deb ta'kidlagan bo'lsa, Oybek shoir asarlarini tahlil etib, shunday yozadi: "Shayxzoda she'rlarining formasi rang barangdir. U ruboiy (falsafiy mazmundagi to'rtlik), ballada, poema va lirik she'rlar formasidan foydalanadi. U porloq va kutilmagan obrazlar yaratgan". Adabiyotshunoslardan O. Sharafiddinov, M. Zokirov, B. Imomov, O. Abdullayev, H. Olimjonova, I. G'afurov va boshqalarning maqola va risolalarida Shayxzoda asarlarining asosiy xususiyatlariga doir muhim fikrlar bayon etilgan.

M. Shayxzoda shoir va dramaturg sifatida emas, balki adabiyotshunos olim sifatida ham mashhur bo'lgan. Ko'plab ilmiy asarlar yozgan. Jumladan, olim badiiy ijod

mashaqqqati haqida shunday deydi: “Inson ruhini tarbiyalash, odamda yaxshilik unsurlarini ko’paytirish hamda go’zallik va nafosat tuyg’usini yanada baland darajaga ko’tarish san’atning muqaddas vazifasidir “. Harbiy lirikaning yorqin namunasi bo’lgan “Xarita oldida” she’ri urush yillarida yozilgan. Bu she’rda shoir Shayxzoda lirik qahramon hislarini shu qadar zo’r kuch bilan ifodalaydiki, Vatan va shaxs tushunchalari har qachongidan ko’ra mustahkamroq birlashib ketadi. Shayxzodaning lirik qahramoni ma’naviy yetuklik jihatidanyuksak darajada turadi. U urush va tinchlik, o’lim va hayot haqida, inson hayotining ma’nosi to’g’risida chuqur fikrlar yuritadi. Bu esa Shayxzoda lirikasidagi falsafiy teranlikni yanada kuchaytiradi.

Shoir Maqsud Shayxzodaning urush va tinchlik, o’lim va hayot haqida, inson hayotining ma’nosi to’g’risida chuqur fikrlar yurituvchi she’rlari talaygina. “Yo’q, men o’lgan emasman”, “Kapitan Gastello”, “Chorak asr” she’rlari shular jumlasidandir. “Chorak asr” she’rida shoir xalq bosib o’tgan tarixiy yo’lga nazar tashlaydi, uning fashizmga qarshi mardona kurashini tasvirlaydi.

**Ko’p sog’indim, o’rtoqjon, bir oz gaplashsak,
Burungidek Xadradan tushib O’rdaga,
Yayov yurib muzdayin pivo xo’plashsak
Navoiyning kalomin solib o’rtaga...
Yori aziz, qaydasan, qaydan qidiray?
Hasrat to’lgan xatimni qayga yuboray?**

She’r “G’afurga xat” deb nomlangan bo’lib, Maqsud Shayxzoda tomonidan yozilgan. Mazmuniga ko’ra marsiya, u G’afur G’ulom vafotiga bag’ishlangan. She’r buyuk inson haqida, uning hayot yo’li to’g’risida, umuman, inson hayotining ziddiyatlari, inson umridagi o’tkinchi va boqiy narsalar haqida yozilgan. Ayni zamonda shoir o’zining qirq yillik qadrdon do’stidan ajralib, yuragidan kechgan alamli sog’inch hislarini insoniy tarzda ifodalagan.

Mashhur ijodkor Maqsud Shayxzoda fikricha, uch fazilat birlashsa, mushkullar oson yemirilib, dunyo obod, hayot farovon bo’ladi. Bu ush fazilat odamzodga ato etilgan g’a yarat, mehnat va bilim bo’lib, ularning zamirida olam yashnab ketadi. Shoir buni “Uch do’st” to’rtligida shunday yozadi:

**G’ a y r a t : - Men to’xtamay jadal yurdim, der,
M e h n a t : - Ekkanimni barvaqt terdim, der.
B i l i m : - Mushkullarni tez yemirdim, der,
Uch do’stning kuchidan o’lka bahra yer!**

Maqsud Shayxzoda ko’pqirrali iste’dod sohibi bo’lgan. Ijodkor she’rlar va dostonlar bilan birga, yuksak badiiy quvvatga ega bo’lgan dramalar ham yaratdi. Shayxzoda umrining so’ngida yozishga kirishgan, lekin tugatib ulgurmagan “Beruniy” dramasini hisobga olmaganda ham uning “Jaloliddin Manguberdi” va “Mirzo Ulug’bek” dramalari allaqachon xalqimizning badiiy mulkiga aylanib qolgan.

“ Ko’pdan beri uzun umrli, badiiy salmoqdor sahna asarlarini orzu qilar edik. Bu asar orzumizga javob berishga qodir” Mazkur fikrlar buyuk yozuvchilarimiz Oybek va G’afur G’ulomlarga tegishli bo’lib, ular shoir va dramaturg Maqsud Shayxzodaning ”Jaloliddin Manguberdi” dramasini nazarda tutishgan. Zero, ular yozganlaridek, “ Jaloliddin timsolida muallif xalqni dushmanga qarshi kurashga safarbar eta olgan, ona Vatan uchun o’z hayotini bag’ishlagan dovyurak, dono, mohir qo’mondon obraz siymosini yaratdi. Vatan o’g’lonlarining erk, mustaqillik, nomus va sharaf uchun boshlagan fidokorona kurashi dramatism bilan to’la, hayajonli kartinalarda gavdalanadi. Jaloliddin so’zi, harakati va butun siymosi bilan romantik ruhdagi bahodir, ayni zamonda haqiqiy odamiylik xislatlaridan bahramand... Tragediya davrimizga g’oyat hamohang”

Umrlar bo’ladiki,

Tirigida o’likdir.

O’limlar bo’ladiki,

O’lgan odam tirikdir!

Buyuk dramaturg olim Maqsud Shayxzoda ozining bizga qoldirib ketgan Asarlari, drammalari, she’rlari bilan tom ma’noda “Mangulikka dahldor shaxs sifatida” qalbimizda abadiy qoladi!.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Obidjon Karimov “Yangi O’zbek adabiyoti tarixi” 2016-y
- 2.Naim Karimov “Maqsud Shayxzoda” “Sharq” 2009-y